

„Că obiceiul istoricului, carile adevărată istorie a scrie pofteste, iaste, ca de va scrie lucrurile vremilor sale, altă mărturie fără știința inimii sale să nu aducă, căci nici are; de vreme ce el iaste întâi scriitori, ce rămâne ca după ce-și va scoate scrisorile la iveală, alții de adevărînța lui cercând, la știința inimii întărit să fie precum de-l vor alătura cu alți scriitori a acelorași vremi și a acelorași lucruri să nu să rușinează nici de mincinos să-l poată dovedi.”

D. Cantemir

„Cercetarea istoriei și istoria ca obiect de învățământ nu pot fi compatibile în niciun fel cu valorile fundamentale și cu statutele Consiliului Europei, dacă acestea încurajează manipularea istoriei, mai ales prin: falsificarea sau crearea de dovezi istorice, statistici contrafăcute, imagini falsificate etc., insistența asupra unui eveniment pentru a justifica sau ascunde un altul; distorsionarea trecutului în scopuri de propagandă; o viziune excesiv de naționalistă asupra trecutului care poate crea deosebirea între «noi» și «ei»; folosirea excesivă a unor documente istorice; negarea unor fapte istorice; omiterea unor fapte istorice.”

Recomandarea 15(2001) privind predarea istoriei în Europa în secolul 21, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 31 octombrie 2001

Sursele istorice scrise atestă limpede faptul că, în perioada anterioară formării Țării Moldovei, pe teritoriile de la răsărit de Carpați locuiau **valahii**. Vom aminti aici doar cunoscuta scrisoare a papei de la Roma, Grigore al IX-lea, adresată prințului de Coroană Bela în 1234, în care afirmă următoarele: „După cum am aflat, în Episcopatul cumanilor sunt niște oameni care se numesc români (în original – *Walati*)”¹. Admițând că locuitorii băștinași de aici se numeau pe sine valahi, trebuie neapărat să tragem concluzia certă despre unitatea etnică a acestora cu băștinașii din Transilvania și cei dintre Carpați și Dunăre, pe care îi întâlnim în sursele externe tot cu același termen valahi. Dar expresia latină a documentului din 1234 „qui Walati vocantur” încă nu înseamnă că ei se numeau pe sine valahi. Valahi îi numeau străinii. Oricum, termenul valahi atestă identitatea etnică a locuitorilor băștinași oriunde ar fi atestați cu el. Că aceasta este o populație romanizată se cunoaște foarte bine. Problema apare atunci când punem între barele cum se numea pe sine această populație?

O aluzie în acest sens este făcută într-o scrisoare din 1345 a papei Clement al VI-lea, care, scriind despre băștinașii din Transilvania, Țara Românească și Smirna, îi numește „olahi romani”. Surse ulterioare, externe și interne, din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea atestă cu lux de amănunte că termenul de vlahi nu se interpreta altfel decât români². Un argument în plus ar fi informațiile lui Anton Verancsics (1504-1543). Vorbind despre valahi, el afirmă că ei, când întreabă pe cineva dacă știe să vorbească pe limba valahă, spun: „Oare știi românește?” („Scisne... Romane”) sau, când întreabă dacă este valah, îl întreabă dacă este român („Num Romanus sit”)³

. Adică, localnicii nu foloseau termenul valah, ci pe cel de român și atunci, dacă e vorba de o traducere a termenului valah, atunci numai român poate fi.

Dar oare marii cărturari din Moldova gândeau altfel? Câteva fragmente din lucrarea lui Dimitrie Cantemir *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor* ne vor ajuta să răspundem la întrebare. Vorbind de istoricii greci care amintesc de locuitorii din Dacia, Cantemir ne spune că „apoi iarăși și supt numele vlahilor, de romanii din Dachia încep a pomeni”⁴. Amintind de triburile

¹ Documenta Romaniae Historica, D, Relații între Țările Române, vol. I, București, 1972, p. 20.

² Ion Eremia, Cum ne cunoaștem istoria?, în: Democrația, nr. 13, 26 februarie, 2002, p. 6.

³ Călători străini despre Țările Române, vol. I, București, 1968, p. 403.

⁴ D. Cantemir, Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor, vol. II, București, 2000, p. 33.

barbare care, „cuprinzând țările românești, precum dincoace așe dincolo de Dunăre, au dat pricină numele cel vechiu a romanilor să se schimbe în a volohilor, după limba slovească, precum ei chema pe romani”⁵. Și mai clar se exprimă cărturarul domn atunci când scrie: „iată că acei de demult volohi, sau precum le dzicem noi români”⁶, „cine dară au fost acei români sau volohi”⁷; „n-ar scrie Nichita Honiatis că vlahii sau românii de la împărăție s-au dezlipit”⁸. Criticându-i pe interpolatorii cronicii lui Grigore Ureche, Dimitrie Cantemir scria: „vino acmu, bunule Simioane și frumosule Misail, și vedeți pe românii din Volohia...”⁹. Propunându-și să continue studiul său, cărturarul ne îndeamnă să vedem „pentru adevărul numelui și neamului românilor noștri... ce au mai făcut și ce au mai lucrat românii noștri supt numele vlahilor”¹⁰. Afirmările sunt atât de clare, încât nu mai necesită niciun comentariu.

Faimosul anonim P. Moldovan crede însă că „populația romanizată din acest spațiu se numește pe sine valahi, volohi”¹¹ și nu folosește traducerea din *Documenta Romaniae Historica. D. Relații între țările române*, vol. I. El acceptă... traducerea lui C.C. Giurescu. Iată ce ne spune anonimul: „La transpunerea în moldovenește a acestui etnonim, atestat în documentele străine diferit: walati, oloh, vloh etc., ne vom călăuzi de traducerea lui C. Giurescu (*Târguri și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, p. 41-42) și acceptată de prestigiosul lingvist român acad. Al. Rosetti”.

Dar C.C. Giurescu nu a tradus termenul *walati* din documentul din 1234 pe care îl citează, el, pur și simplu, l-a redat prin valahi. Și iată această „traducere” a suferit o „operație lingvistică”: „transpunerea în moldovenește” de către P. Moldovan. Absurditatea acestei „operații” este atât de evidentă, falsul atât de grosolan, încât impresia despre anonim lasă foarte mult de dorit. Cu atât mai mult că în textul lucrării citate, C.C. Giurescu vorbește explicit despre „românii din episcopatul cumanilor”, adică termenul valahi este tradus cu termenul români. La pagina 36, C.C. Giurescu se exprimă la fel de clar: „prezența «vlahilor», adică a românilor”. În acest context, putem să-i spunem anonimului că, din punct de vedere profesional, nu e bine să falsifici atât de grosolan opera istorică a lui C.C. Giurescu. Cu toate acestea, la pagina 50, anonimul citează o scrisoare de la Vlad Dracul din noiembrie-decembrie 1431, adresată brașovenilor, în care aflăm expresia „хранетесе или с молдовени или с власи”, și traducerea în limba română „hrăniți-vă sau cu moldovenii sau cu românii”¹².

Aici avem traducerea termenului „власи” și, fapt surprinzător, dar constat că anonimul nu are absolut nimic împotriva acestei traduceri, dimpotrivă, acum, o acceptă. Să fie aceasta o scripă sănătoasă în mintea anonimului sau e vorba pur și simplu despre „profesionalismul” numitei persoane?

O altă piatră de încercare pentru P. Moldovan este problema „descăleca tului”: cine a venit din Transilvania? Răspunsul lui, în virtutea faptului că a mistificat sau nu a înțeles izvoarele, este că din Maramureș la răsărit de Carpați au trecut moldovenii. Dacă este așa, atunci moldovenii ar fi trebuit să se fi format ca o etnie distinctă în Maramureș, dar aceasta ar fi un absurd. Se cunoaște foarte bine faptul că băștinașii din Transilvania și Maramureș s-au numit pe sine români, iar străinii i-au numit cu termenul valahi și alte derivate din acest termen (olahii, vlahii etc.).

Așa, dacă pe teritoriile de la răsărit de Carpați locuiau valahi (români), dacă din Maramureș în aceste locuri au venit valahi (români), este normal ca sursele externe să ateste și aici valahi. Spre exemplu, pentru un autor oriental, teritoriul viitoarei Moldove la 1299 apărea ca o „țară a

⁵ Ibidem, pp. 33-34.

⁶ Ibidem, p. 60.

⁷ Ibidem, p. 61.

⁸ Ibidem, p. 72.

⁹ Ibidem, p. 87.

¹⁰ Ibidem, p. 91.

¹¹ Petru Moldovan, *Moldovenii în istorie*, Chișinău, 1994, p. 29.

¹² D.R.H., D, I, p. 284.

românilor” (*Avalac*)¹³.

În acest sens, drept o importantă sursă istorică apare cronica germană rimată a lui Ottocar de Stirya, care, relatând evenimentele din 1307-1308 amintește o țară românească (*Walachenland*) de peste munți, aflată la hotar cu principatul Halici, condusă de un „rege” care era domn (*hei*) peste alți voievozi mai mici. Cercetând istoria orașului Suceava, istoricul român M.D. Matei formula concluzia că „Suceava apare astfel, în chip firesc, foarte posibilul centru politic, militar și administrativ al formațiunii politice amintite de Ottocar de Stirya”¹⁴.

Astfel, avem o Valahie (Țară Românească) cu centrul la Suceava.

În 1321, geograful și cronicarul arab Abulfeda consemna o „țară a românilor” (*Alualak*)¹⁵.

O altă Valahie (Țară Românească) avea centrul în orașul Șiret. Sursa respectivă ne informează că aici, în 1340 sau 1349¹⁶, „*in Valachia et civitate Sereth*”, frații Ordinului franciscan Blasius și Maro au fost martirizați¹⁷. Și mai târziu, când asupra Siretului s-a extins autoritatea domnului Moldovei, s-a menținut denumirea de Valahia. În orice caz, o scrisoare a papei de la Roma din 1377 o amintește pe „Margareta di Cereth, Domina Valachie Minoris” („Margareta de Siret, Doamna Valahiei Mici”, sau Țării Românești Mici – n.n.)”.

Dar cu acestea, numărul formațiunilor statale incipiente de la răsărit de Carpați nu se epuizează. Ne referim la formațiunea din bazinul râului Moldova cu centrul la Baia, oraș numit și *Molde, Civitas Moldaviae, Moldavia*. La 1334, în orașul Lvov era atestat negustorul Alexandru *Moldaowicz* (din Moldova). Din acestea, considerăm că Dragoș din Maramureș nu a venit în calitate de „primul voievod al statului moldovean”, cum se afirmă deseori, ci doar în calitate de conducător, voievod al mărcii militare ungare create în limitele teritoriale ale acestui voievo dat, primul voievod al acestei formațiuni statale incipiente, Moldova, fiind, fără îndoială, la o dată anterioară, care, deocamdată, ne rămâne necunoscută.

O altă formațiune politică locală purta numele de Moldova, având centrul la Baia. Anume această formațiune a fost ocupată de Ungaria, anume aici au fost instalați de către regalitatea maghiară primii voievozi români din Maramureș, anume ea a fost cea Țară Moldovenească, (*terre nostre Moldauane*, 1360) supusă Ungariei și locuită de români (*olahos*), unde Dragoș, „credinciosul nostru (al regelui – n.n.) român (*olah*) din Maramureș”, i-a întors „cu veghetoare grijă și cu neobosită strădanie pe calea statorniciei credințe ce trebuie păstrată către coroana regească pe mulți români (*olachos*) răzvrățiți”¹⁸.

Dar, la o dată rămasă încă insuficient de precizată, tot din Maramureș trece în taină față de regele Ungariei „Bogdan voyvoda **Wlachorum** (voievodul români lor – n.n.) de Maramorisio”, adunându-i pe **Wolachis** (românii) aceluia district [*Cronica Dubnicensa*]¹⁹, îi aduce în aceeași Țară a Moldovei și îl alungă pe Bale, care se afla aici ca locțiitor al regelui Ungariei. Prin acțiunea sa Bogdan înlătură suzeranitatea ungară și revine la statutul politico-juridic al Moldovei anterior cuceririi maghiare (exceptând anumite raporturi de vasalitate față de tătari).

Regele Ungariei Ludovic a încercat să preia conducerea Moldovei și să-l alunge pe Bogdan, dar fără niciun rezultat. Prin actul din 2 februarie 1365, regele, practic, recunoaște independența

¹³ A. Armbruster, Terminologia politico-geografică și etnică a țărilor române în epoca constituțiilor statale, în: Constituirea statelor feudale românești, București, 1980, p. 251.

¹⁴ M.D. Matei, Aspecte particulare ale procesului formării orașului medieval Suceava, în: Revista de istorie, 1981, nr. 12, p. 2256; idem, Probleme fundamentale ale genezei vieții urbane medievale în Țara Românească a Munteniei și Țara Românească a Moldovei, în: Revista de istorie, 1987, nr. 3, pp. 232-233.

¹⁵ A. Armbruster, Terminologia..., p. 251.

¹⁶ M.D. Matei, Probleme fundamentale..., p. 287.

¹⁷ Textul în limba latină vezi: Jan Sykora, Poziția internațională a Moldovei în timpul lui Lațcu: lupta pentru independență și afirmare pe plan extern, în: Revista de istorie, 1976, nr. 8, p. 1143.

¹⁸ D.R.H., D, I, p. 77.

¹⁹ C.C. Giurescu, Transilvania în istoria poporului român, București, 1967, p. 50. Și aici C. Giurescu traduce „*Wlachorum*” și „*Wolachis*” prin „românilor” și, respectiv, „români”.

Moldovei²⁰. Cu toate acestea, raporturile domnilor Moldovei cu regii unguri au continuat să fie tensionate, stare care s-a acutizat în 1370, când regele Ludovic este ales și rege al Poloniei. Primejdia a fost sesizată imediat de noul domn al Moldovei, Lațcu. Către acel timp (1370), Lațcu reușește să-și extindă autoritatea și asupra voievodatului Valahia, cu centrul la Siret. Pentru a contracara primejdia ungară, domnul se adresează direct papei de la Roma pentru a adera la catolicism, solicitând crearea unei episcopii catolice în noua sa capitală, Siret, cu un franciscan polon în frunte. Papa acceptă propunerea lui Lațcu, și în 1371 episcopul Cracoviei îl consacră în funcția de episcop catolic al Siretului pe franciscanul polon Andrei. Respectivul eveniment au întărit substanțial pozițiile internaționale ale tânărului stat, chiar dacă teritoriul său era încă prea mic.

Prin unirea voievodatului **Moldova** (Baia) cu voievodatul **Valahia** (Siret) s-a format un voievodat mai puternic, capabil să apere versanții orientali ai Carpaților. Mai spre răsărit rămase însă încă un „Walachenland”, cu centrul la Suceava. Alipirea acestei țări la Moldova îi revine lui Petru I Mușat. Conform unei ipoteze enunțate de M.D. Matei, inițial, Bogdan I a evitat Suceava, „cel puțin în parte, și prin faptul că aici, la Suceava, rezida un feudal care nu acceptase să se subor doneze voievodului maramureșean”²¹. Cert însă este faptul că Petru I a fost primul voievod al Moldovei care a impus prezența autorității centrale la Suceava în penul timul deceniu al secolului al XIV-lea. Pentru asigurarea deplină a succesului, Petru I a mutat capitala țării de la Siret la Suceava. Fără îndoială, aceste acțiuni energice ale lui Petru I au fost dictate, împreună cu alți factori, și de acțiunile Ungariei, care, la 1378, anexează Haliciul, aflat din 1349 în componența Poloniei.

Unificarea **valahiilor** existente pe teritoriile de la răsărit de Carpați de către voievozii Moldovei s-a manifestat spre sud și răsărit, înglobând, la un moment încă nu prea bine cunoscut, și formațiunea statală a lui Costea voievod, menționat do cumentar la 1386.

Șerban Papacostea crede că desăvârșirea unității teritoriale a Moldovei a avut loc „la sfârșitul domniei lui Petru Mușat sau la începutul celei a lui Roman”²². În orice caz, modificarea titulaturii domnului o aflăm în câteva acte de la Roman I, modificări examinate de Ș. Papacostea, ale cărui concluzii le voi insera aici.

Într-un act intern din martie 1392, Roman I se intitula „Роман воевода обладая Землю молдавского от плонины до моря”. Într-un act extern din ianuarie 1393 prin care Roman I se închina regelui Poloniei Vladislav, domnul se intitula: „мы Роман воевода молдавского и дедич оусей земле волошьской от плонины аже до брегу моря”²³

M. Costăchescu a tradus la timpul său pasajul în felul următor: „noi, Roman voievod al Moldovei și Domn al întregii Țări a Moldovei, din munți până în țărmul mării” – traducere care este incorectă. Ș. Papacostea a observat elementul nou din titulatura domnului „*дедич оусей земле волошьской*”, adică „moștenitor al întregii Țări Valahe”, adică al „întregii Țări Românești”. Este absolut justă opinia lui Papacostea că, pentru ca domnul să se intituleze așa, a fost nevoie ca un nou element teritorial să fie adăugat la Țara Moldovei. Acest element nou a fost Țara Românească de sub conducerea voievodului Costea.

Așa, sursele istorice examinate atestă categoric că, pe parcursul celei de a doua jumătăți a secolului al XIV-lea, urmașii lui Bogdan I au alipit la voievoda tul Moldova trei valahii (țări românești), existente în spațiul carpato-nistreano-danubiano-pontic. În ce privește modul de unificare, Șt. S. Gorovei afirmă următoarele: „Și începe să se știe, azi, că unificarea impusă de «descălecători» ele mentului «de baștină» nu a fost acceptată fără opoziție: săpăturile recente de la Baia au scos la iveală urmele unui incendiu databil – cu monede – spre mijlocul vea cului al XIV-lea”²⁴.

Că Moldova era în același timp o țară românească se știa în 1395 și la can celaria lui

²⁰ Ibidem, pp. 80-83.

²¹ M.D. Matei, Probleme fundamentale, p. 233.

²² Șerban Papacostea, Relațiile internaționale în răsăritul și sud-estul Europei în secolele XIV-XV, în: Revista de istorie, 1981, nr. 5, p. 907.

²³ M. Costăchescu, Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare, vol. II, Iași, 1932, pp. 607-609.

²⁴ Șt.S. Gorovei, Întemeierea Moldovei. Probleme controversate, Iași, 1997, p. 48.

Sigismund de Luxemburg, care folosea expresia: „*Minor Valahia seu terra nostra Molduana*”²⁵. Această situație a fost fixată și în denumirea statului Moldova, care, în mai multe cazuri, era numit și Moldovlahia. În izvoarele bizantine, termenul este fixat pentru prima dată în anul 1401. Important însă apare altceva, și anume faptul că și izvoarele interne, începând cu anul 1407, fixează termenul Moldovlahia. Așa, la 7 ianuarie 1407, mitropolitul Iosif se intitula „*митрополит... Молдовлахийский*”²⁶. De reținut și că titlul *Pomelnicului de la Bistrița* (1407) este următorul: „Aici se pomenesc binecinstitorii domni ai Moldovlahiei”²⁷. De la Alexandru cel Bun ne-au rămas patru documente (12 martie 1422, 8 iulie 1428, 23 decembrie 1430, 6 februarie 1431) originale, în limba slavonă, în care domnul se intitulează „*воевода и господин всей Молдовлахийской земли*”²⁸. Fiul lui Alexandru cel Bun, Ștefan, într-o scrisoare din 8 iulie 1435 adresată șoltuzului și pârgarilor din Brașov, se intitula voievod al „*Молдовлахийской земли*”²⁹. În același an, 1435, cancelaria papală utiliza, referindu-se la Moldova, termenul *Moldoblahia*.

Și turcii știau că Moldova este o Valahie. La 5 octombrie 1455, Muhamed al II-lea adresa o scrisoare-ultimatum lui Petru Aron, care, în viziunea sultanului, era voievod și domn al *Моровлахией*³⁰.

Ștefan cel Mare, de asemenea, a utilizat aceste termen. La 3 ianuarie 1472, domnul garanta negustorilor brașoveni libertatea deplină a negoțului în „tot locul în țările noastre” (*нашими земле*). În respectivul act, Ștefan cel Mare se intitulează „*воевода... и господин всей земли Молдовлахийской*”. Am reprodus și locul din scrisoare unde se indică „țările noastre”, expresie care pare să ateste faptul că Moldova ar fi constituită din mai multe țări, ceea ce a și influențat asupra numelui țării – Moldovlahia. La 9 iulie 1480, Ștefan cel Mare adresa iarăși brașovenilor o scrisoare, în care se intitula „*господари земли Молдовлахийской*”. La 15 martie 1481, domnul adresa două scrisori boierilor, cnezilor și țăranilor din județele Brăila, Buzău și Râmnic, în care anunța că îl va ajuta pe Mircea voievod „să-și dobândească baștină sa «*вляшскую землю*» (Țara Românească)”. Ștefan însuși se intitula „*воевода... и господин всей земли Молдовлахийской*”. Și, în sfârșit, într-o scrisoare către brașoveni din 13 septembrie 1500-1503, Ștefan cel Mare iarăși apare ca „*господари земли Молдовлахийской*”³¹. De remarcat că uneori denumirea este inversată: „*Vlahomoldavia*”³².

Pentru numele țării Moldovei s-a utilizat și termenul Valahia. Spre exemplu, în procesul purtat la Liov în anii 1385-1386 de un grup de negustori germani, prădați în Moldova de niște armeni, negustorii au prezentat o scrisoare din partea fratelui domnului Moldovei: „*domini Romani, fratris domini Petri Woywody de Walachy*”³³. Sau, în omagiul de vasalitate depus de Petru I Mușat regelui polon iar țara sa – „*terram nostram Valachie castra*”. Boierii țării confirmă acest omagiu. Petru este numit „*woyeude Muldauensis*”, iar țara lor „*terre Valachie*”³⁴.

Vladislav în 1387, domnul se intitula în textul latin (original) „*woyeuda Muldauensis*”,

Înainte de 25 martie 1400, Ivașco, fiul lui Petru I Mușat, retras în Polonia, garanta regelui Vladislav pentru Roman și se intitula „*Ивацко, сыну Петрову, дедич Валаски*”. La 25 martie 1400, Ivașco făgăduia credință regelui Vladislav și se intitula la fiu al lui „*Петра воеводы, дедич Земли Валаской*”³⁵. Jurământul era depus și în numele boierilor: „*со всеми моими бояры*

²⁵ A. Armbruster, Terminologia, p. 257.

²⁶ M. Costăchescu, op. cit., I, p. 52.

²⁷ N. Grigoraș, Scurte observații cu privire la cronologia primilor domni ai Moldovei, în: Revista de istorie, 1972, nr. 12, p. 2372.

²⁸ M. Costăchescu, op. cit., vol. I, pp. 147, 212, 307, 311.

²⁹ Ibidem, II, p. 693.

³⁰ Ibidem, p. 801.

³¹ Ioan Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, București, II, 1913, p. 315.

³² A. Armbruster, Terminologia, p. 257.

³³ Șt.S. Gorovei, Întemeierea Moldovei, p. 165.

³⁴ M. Costăchescu, op. cit., vol. II, pp. 599, 601.

³⁵ Ibidem, pp. 617, 619.

валаскими и со всею Землею Валаскою”.

La 1 august 1404, boierii lui Alexandru cel Bun depuneau la Camenița, în numele domnului, omagiu de vasalitate regelui Poloniei Vladislav. În textul omagiului domnul era intitulat „Александр воевода Молдавскыя”, iar boierii „наши слуги панове валаскыя земляне молдавскыя”³⁶. Am indicat mai sus că, în documentul din ianuarie 1393, M. Costăchescu a tradus incorect titlul domnului „оусей земле волошьской” prin „al întregii Țări a Moldovei”. Aici, M. Costăchescu nu s-a mai încumetat să traducă „pani moldoveni, pământeni moldoveni”, ci a tradus „pani valahi, pământeni moldoveni”. Dar încercarea de a evita traducerea termenului „valah” nu rezolvă problema și el trebuie tradus așa cum îl traduceau strămoșii noștri – român. Lucru pe care îl face și M. Costăchescu în colecția de documente din timpul lui Ștefăniță (1517-1527). Astfel, actul în limba polonă al soliei lui Ștefăniță către regele Poloniei din 1523, în care cere creștinilor să se unească împotriva turcilor, atestă: „Domnia sa întrebă divanul său, pe bătrânii din divanul bunicului său, Ștefan, cum și-a ținut Țara noastră Românească [*kako sa chowala nasza zemla Woloska?*]. Și ei au răspuns așa Domniei sale că Țara noastră Românească [*nascha zemla Woloska?*]³⁷. Răspunsul dat de regele polon este și mai elocvent. Textul scrisorii cuprinde atât termenul „vojevody Moldawskiego”, cât și termenul „woewody Valaskiego”, adică atât voievod al Moldovei, cât și voievod al Țării Românești. Ceea ce denotă clar că, în viziunea regelui, Moldova era o țară românească.

În acest context, opinia lui Ioan Bogdan că, deoarece „Wolochy în polonă înseamnă moldoveni”, nu se poate zice „volohi din Țara Moldovei” sau „români din Țara Moldovei”, nici „voievodul volohilor” pentru „voievodul Moldovei”³⁸ – nu poate fi acceptată, fiindcă atunci cum am zice Moldovlahiei? Moldomoldova? Evident, este un absurd.

Țamblac, solul lui Ștefan cel Mare la Veneția, reda în mai 1478 spusele domnului în care acesta cerea ajutor în lupta împotriva turcilor pentru apărarea Chilie și Cetății Albe. Domnul cerea ca și „voievodul Basaraba să fie alungat din cealaltă țară românească [*de l'altra Valachia*], și să fie pus acolo un alt domn creștin, anume Draculea”³⁹. Evident, domnul își considera țara sa, Moldova, tot o Valahie.

Avem noi dreptul să-i învinuim pe înaintașii noștri, domni, feciori de domni, mitropoliți, călugări, de faptul că ei nu cunoșteau exact numele țării lor? Sau, poate, ei atentau la „statalitatea” Moldovei? Este cert că și Valahia, și Moldovlahia erau denumiri ce reflectau o situație reală.

Indiferent cum explică istoricii acest fenomen, la origine statul întemeiat „de Bogdan I s-a numit Țara Românească a Moldovei” (N. Grigoraș)⁴⁰; „se voia în acest fel să se sublinieze că Moldova era și ea o «Valahie» în sensul de țară locuită de români, și anume o Valahie moldovenească”, deoarece Moldova era numele oficial statal, al teritoriului de la răsărit de munții Carpați” (E. Stănescu)⁴¹

, aceasta era o țară românească. Or, voievo datul Moldova a supus pe rând mai multe Valahii, ceea ce a rămas un timp și în numele statului, Moldovlahia, deci, nu trebuie să ocolim acești termeni, ci trebuie să explicăm fenomenul: Moldova era și ea o țară românească.

Izvoarele străine confirmă cu lux de amănunte această realitate. Din relatarea germanului Johann Schiltberger (1381-1438), care la începutul secolului al XV-lea a trecut prin Chilia, Cetatea Albă, Iași și Suceava, a numit Moldova „der clainen Walachei” (Valahia Mică)⁴². Un alt străin, Ioan de Ryza, episcop catolic de Baia, numit într-o notiță contemporană germană episcop al *Moldaw*, a desemnat la 1431 Moldova cu termenul „*Terram Walachie*”⁴³. În conceptul umanistului italian

³⁶ Ibidem, p. 625.

³⁷ M. Costăchescu, Documente moldovenești de la Ștefăniță voievod (1517-1527), Iași, 1943, pp. 533, 542.

³⁸ Ioan Bogdan, Documente, II, p. 453.

³⁹ Ibidem, p. 343-357

⁴⁰ N. Grigoraș, op. cit., p. 2375.

⁴¹ E. Stănescu, Unitatea teritoriului românesc în lumina mențiunilor externe. „Valahia” și sursele ei, în: Studii. Revistă de istorie, 1968, nr. 6, p. 1113; A. Armbruster, Terminologia, p. 257.

⁴² Călători străini, I, pp. 30-31.

⁴³ Ibidem, p. 65.

Antonio Bonfini (1434-1503) existau două Valahii: Țara Românească și Moldova⁴⁴, iar ita lianul Giovanni Măria Angiolello (1450-1525) îl numea pe Ștefan cel Mare „*signor della Vallachia*”⁴⁵. Pentru nunțul apostolic Fabio Mignanelli, într-o relatare din 22 noiembrie 1538, țărilor românești extracarpatice erau Valahia Mare și Mică, una, indica el, este cârmuită de voievodul trasalpin, iar cealaltă de moldovean. Toată Valahia împreună (adică Țara Românească și Moldova - n.n.) putea mobiliza o oaste de 40-50 de mii de oșteni, iar Moldova singură, 30 de mii⁴⁶. Un alt străin, polonezul Ieromin Laski, numea Moldova „*Terra ista Valachiae*”⁴⁷.

Mai mulți străini au subliniat unitatea terminologică a teritoriului de la răsărit de Carpați; într-o descriere din 1404 a arhiepiscopului de Sultanieh, Ioan, se amintește Valahia, care e numită cea Mare și cea Mică⁴⁸. Enea Silviu Piccolomini (1405-1464) desemna întreg teritoriul extracarpatic dintre Dunăre, Marea Neagră și Nistru cu termenul Valachia⁴⁹. În acest context, umanistul și cosmograful german Sebastian Munster (1489-1552) definea teritoriul extracarpatic cu termenul Vlahia, menționând că „partea Valahiei dinspre miazănoapte se numește Moldova”⁵⁰. Ghillebert de Dannoy (1386-1462), care a sosit la curtea lui Alexandru cel Bun după iunie 1421, nota următoarele: „De acolo (din Camenița – I.E.) m-am dus în Wallachie, prin mari întinderi pustii și l-am găsit pe Alexandru Vodă, domnul amintitei Valahii și Moldove la un sat al său”⁵¹.

Michael Bocignoli din Raguza (? - după 1534), într-o descriere a Țării Românești, face o precizare esențială: „Această Valahie (Țara Românească - n.n.) se mărginește dinspre răsărit cu cealaltă Valahie, care e numită de unguri Moldova”⁵². Așadar, Moldova ar fi un nume străin, dat acestei Valahii de către unguri.

P. Moldovan comite niște erori care ar putea fi explicate nu numai prin incompetență, ci și prin neputința unei cercetări istorice oneste. Autorul afirmă următoarele (p. 59): „de necrezut, dar nici domnitorii Valahiei (Munteniei) nu știau în secolul al XVII-lea că populația dintre Carpați și Dunăre se autonumește români, în tot cazul, între anii 1630-1634, judecând după documente, domnitorii Valahiei (Munteniei), inclusiv faimosul Matei Basarab, încă nu știau că țara lor e românească și că populația ei s-ar fi numit români”.

Nu știm din ce considerente anonimul crede că „judecă după documente”, deoarece în realitate ele afirmă cu totul altceva. Chiar primul act păstrat în original în limba română, din 1521, scris de Neacșu din Câmpulung, fixează termenul „Țeara Rumânească”. Acest termen este prezent și într-o serie de documente diplomatice, păstrate în original, în limba română, din ianuarie 1600, martie-aprilie 1600, mai-iulie 1600, 11-26 iulie 1600⁵³.

Să vedem acum care este realitatea în documentele din perioada indicată de anonim (1630-1634), publicate în *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, vol. XXIII și XXIV. La pag. 406 (vol. XXIII) este reprodus un act original de la Leon Tomșa din 15 iulie 1631: începutul și sfârșitul acestuia sunt scrise în limba slavonă, iar esența lui – în limba română. În partea românească a actului este amintit „chir vlădica Grigorie, mitropolitul Terii Rumânești”. În partea scrisă slavonește, Leon Tomșa este indicat ca domn al „*земле Оуггровлахъискоу*”. Într-un alt act, păstrat tot în original și emis de același domn pe 23 iulie 1631, Leon Tomșa, în partea scrisă în slavonă, se întitulează „*воевода и господинъ всеи земли Уггровлахъискоу*”, iar în partea scrisă în română aflăm că „pre care va dăruî Dumnezeu a fi domn în urma noastră Țerii Rumânești...”.

⁴⁴ Ibidem, p. 483.

⁴⁵ Ibidem, pp. 133-134.

⁴⁶ Ibidem, p. 465.

⁴⁷ Ibidem, p. 236.

⁴⁸ Ibidem, p. 39.

⁴⁹ Ibidem, p. 472.

⁵⁰ Ibidem, p. 503.

⁵¹ Ibidem, p. 50.

⁵² Ibidem, p. 171.

⁵³ Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea, București, 1979, pp. 127-145.

Studiul este publicat în: Destin Românesc, 4, 2002, p.5-14.